

УДК 336.225.66

Найденко О.Є.*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри оподаткування**Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця***Торяник О.В.***студент**Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

INFLUENCE TAX BENEFITS ON PERFORMANCE OF ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено проблеми пільгового оподаткування підприємств. Виділено підходи до трактування терміну «податкова пільга». Охарактеризовано види податкових пільг відповідно до законодавства. Проаналізовано результати діяльності підприємств та втрати бюджету внаслідок пільгового оподаткування, що дало змогу виділити сектори економіки, які першочергово потребують підтримки з боку держави.

Ключові слова: податкові пільги, втрати бюджету, податкове стимулювання, фінансові результати підприємств, види економічної діяльності.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы проблемы льготного налогообложения предприятий. Выделены подходы к трактовке понятия «налоговая льгота». Охарактеризованы виды налоговых льгот в соответствии с законодательством. Проанализированы результаты деятельности предприятий и потери бюджета от льготного налогообложения, что позволило выделить секторы экономики, которые в первую очередь нуждаются в поддержке со стороны государства.

Ключевые слова: налоговые льготы, потери бюджета, налоговое стимулирование, финансовые результаты предприятий, виды экономической деятельности.

ANNOTATION

The problems of preferential taxation of enterprises were explored. Approaches to the definition of the concept «tax deduction» are considered. Forms of tax deduction by law were described. The performance of enterprises and budget losses for preferential taxation were analyzed. It revealed a number of sectors of the economy which need the support from government first and foremost.

Keywords: tax benefits, budget losses, tax incentives, enterprise's financial results, economic activities.

Постановка проблеми. Розвиток підприємств реального сектору економіки знаходиться під впливом багатьох факторів: економічних, соціальних, політичних тощо.

Головним чинником впливу на розвиток підприємств реального сектору економіки вчені вважають податкову політику держави, оскільки в умовах нестабільної економіки саме за рахунок оподаткування забезпечується додаткове наповнення бюджету країни. Однак у більшості країн світу податкова політика спрямована на активізування ділової активності підприємств, зростання темпів виробництва, інноваційний розвиток. Реалізація таких напрямів здійснюється за допомогою інструментів державного регулювання, зокрема податкових пільг.

Податкові пільги в країнах ЄС надаються переважно для стимулювання розвитку окремих видів діяльності, секторів та галузей економіки, що має сприяти зростанню конкурентоспроможності виробників і, як наслідок, конкурентоспроможності економіки.

Усі підходи до оцінювання ефективності пільгового оподаткування ґрунтуються на порівнянні показників діяльності платників податків, які мають право на використання пільг, та тих, хто таким правом не наділений [9, с. 156], тому цілком логічно, що платники податків, які отримують підтримку з боку держави у вигляді податкових пільг, мають значно більше шансів для покращення показників фінансово-економічної діяльності. Вважаємо за необхідне проаналізувати доцільність надання податкових пільг окремим галузям економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності пільгового оподаткування підприємств займалися багато вчених. Так, Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк [8; 7, с. 240] стверджують, що «податкові пільги є винятками із загальних правил оподаткування, які надають платнику можливість зменшити суму податку (збору), що підлягає сплаті, або звільняють його від виконання окремих обов'язків та правил, пов'язаних з оподаткуванням. Результатом застосування пільг може бути як зменшення податкового зобов'язання платника податків, так і поліпшення фінансових показників діяльності такого платника без зміни суми податкового зобов'язання, яке підлягає сплаті до бюджету».

Д.М. Серебрянський [10] вважає, що «податкові пільги – це сукупність фіскальних дій держави, не закладених у загальноприйнятих основах прибуткового оподаткування підприємств, що в кінцевому результаті призводять до повного або часткового звільнення прибутку від оподаткування, з метою активізації державних, територіальних чи галузевих пріоритетних напрямів фінансово-господарської діяльності, що реалізуються протягом визначеного законом терміну».

В.І. Гурев [3, с. 16] зауважує, що «податкова пільга як складова частина системи оподаткування забезпечує фінансово-економічне стимулювання підприємницької діяльності платників податків шляхом зменшення ваги податкових зобов'язань».

На думку А.М. Соколовської [11, с. 49], «пільгове оподаткування підприємств дає змогу окремим категоріям платників отримати переваги, спрямовані на зменшення податкового тягаря».

Однак у роботах цих науковців недостатньо повно розглянуто питання стосовно впливу пільгового оподаткування на результати діяльності підприємств реального сектору економіки в розрізі видів економічної діяльності

Мета статті полягає в аналізі впливу пільгового оподаткування на результати діяльності суб'єктів господарювання.

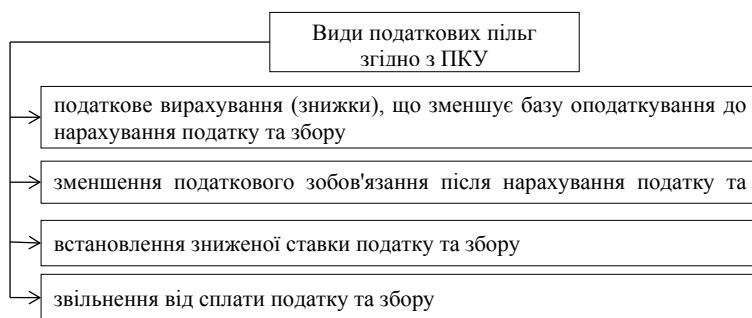

Рис. 1. Види податкових пільг відповідно до норм ПКУ

Виклад основного матеріалу дослідження. У чинному законодавстві (ст. 30 ПКУ) зазначено, що «податкова пільга – це передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав. Підставами для надання податкових пільг є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат» [1].

Платник податків може використовувати податкову пільгу з моменту виникнення відповідних підстав для її застосування і на протязі всього строку її дії. Також він може відмовитися від використання податкової пільги чи зупинити її використання на один або декілька податкових періодів. Податкові пільги, не використані платником податків, не можуть бути перенесені на інші податкові періоди, зараховані як майбутні податки та збори або відшкодовані з бюджету [1].

Як відомо, податкове законодавство (ст. 30.6 ПКУ) визначає чотири види податкової пільги (рис. 1).

Слід зазначити, що такий вид податкової пільги, як податкові вирахування, не застосовується в ПКУ, а в рамках податку на доходи фізичних осіб діє тільки податкова знижка.

Таблиця 1

Динаміка фінансових результатів підприємств та втрат доходів бюджету внаслідок надання податкових пільг за видами економічної діяльності

Вид діяльності	Фінансові результати до оподаткування, млн. грн.			Втрати доходів бюджету внаслідок надання податкових пільг, млн. грн.		
	01.01.14	01.01.15	01.01.16	01.01.14	01.01.15	01.01.16
сільське, лісове та рибне господарство	15147,3	21677,4	103455,7	13610,44	18638,39	39915,95
промисловість	13698,3	-166414	-179073,1	6435,99	4189,7	3802,59
будівництво	-5126,6	-27288,4	-27450,7	245,32	404,7	447,41
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	-6047,5	-128134,8	-86341,7	5275,51	2129,48	2520,28
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	834,3	-19703,9	-14184,6	1092,98	1003,73	956,07
тимчасове розміщення й організація харчування	-1270,5	-6579	-6300,9	249,84	177,02	136,18
інформація та телекомунікації	6817,6	-15373,9	-10074,8	578,74	466,16	435,77
фінансова та страхова діяльність	24041,2	35960,6	-3702,7	1179,64	1497,96	88,64
операції з нерухомим майном	-9571,4	-105597,6	-57039,9	63,36	78,71	203,57
професійна, наукова та технічна діяльність	-6823,8	-98958,1	-48086,6	706,24	198,97	475,72
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-1224,8	-9219,4	-7244,7	113,19	126,54	688,68
освіта	140,2	82,6	-68,5	1862,55	1637,16	2399,06
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-31,9	-1111	-967,8	830,49	765,66	1319,02
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-1280,4	-2911,4	-3319,7	40,41	30,13	221,48
надання інших видів послуг	-18,8	-16,1	299,7	94,99	103,33	45,54

Джерело: складено на основі [4; 5]

Відповідно до Порядку обліку сум податків та зборів, не сплачених суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг (далі – Порядок № 1233) [2], платник податків подає до контролюючих органів Звіт про суми податкових пільг за три, шість, дев'ять і дванадцять календарних місяців протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового періоду.

Податкові пільги є важливим інструментом податкового стимулювання в різних секторах економіки. Державна фіскальна служба України щоквартально формує та затверджує довідник пільг, однак податкові пільги розподілені нерівномірно.

Під час розподілу податкових пільг урахуються два основні аспекти: необхідність держави підтримувати конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників та надання податкових пільг для сприяння розвитку підприємств того чи іншого сектору економіки [6].

Проте відсутність у нормативно-правовій базі здебільшого цільового призначення вивільнених коштів та кінцевих результатів для підприємств чи секторів економіки від надання їм податкових пільг зазначені кошти витрачаються керівниками підприємств на власний розсуд.

Розглянемо динаміку фінансових результатів підприємств та втрат доходів бюджету внаслідок надання податкових пільг за видами економічної діяльності протягом останніх трьох років (табл. 1).

Найбільші втрати доходів бюджету від надання пільг протягом досліджуваного періоду спостерігається у сфері сільського (лісового, рибного) господарства. У 2015 р. порівняно з минулим роком утрати бюджету збільшилися в два рази. Незважаючи на це, фінансовий результат до оподаткування підприємств, що здійснюють діяльність у даній сфері, має позитивну тенденцію: за останній рік показник виріс більш ніж у 4,5 рази.

Слід зауважити, що значна частина пільг у сфері сільського (лісового, рибного) господарства надається в рамках ПДВ. Питома вага

пільг із ПДВ на протязі досліджуваного періоду у сфері сільського (лісового, рибного) господарства становить від 30% до 32%; торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – від 12,8% до 17,4%; транспорту – від 12% до 16%.

Сільськогосподарські підприємства, основною діяльністю яких є постачання вироблених (наданих) сільськогосподарських товарів/послуг на власних (орендованих) основних фондах, а також на давальницьких умовах, в якій питома вага становить не менш 75% вартості всіх товарів/послуг, поставлених протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно, мають змогу накопичувати нарахований ПДВ на спеціальних рахунках (у визначеному законодавством обсязі), а не сплачувати до бюджету і використовувати його для відшкодування вхідного ПДВ та інших цілей [1]. Суми ПДВ, що підлягають перерахуванню на спеціальні рахунки та до державного бюджету, представлено на рис. 2.

Ця пільга необхідна для підтримки сільськогосподарського виробника, а не для того, щоб знизити кінцеву ціну для споживача. Однак слід зазначити, що вивільнені кошти підприємства можуть використовувати практично довільно. Це не сприяє стимулюванню сільськогосподарських товаровиробників до здійснення інноваційної діяльності, яка є вкрай необхідною.

Де-факто спеціальний режим оподаткування ПДВ є єдиною дієвою системою державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Продукція агропромислового комплексу України сьогодні в змозі конкурувати на світових та європейських ринках (навіть в умовах обмежень ЄС у вигляді квот), тому ця галузь економіки потребує підтримки, а скасування цього режиму, на якому наполягає Міжнародний валютний фонд, призведе до зменшення виробництва сільськогосподарської продукції, її експорту та зменшить сальдо платіжного балансу України.

Щодо інших видів економічної діяльності, то показник фінансового результату мав від'ємне

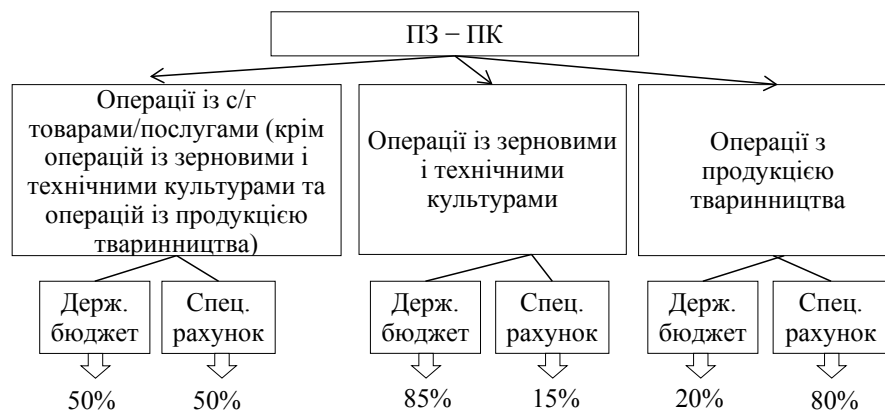

Рис. 2. Розподіл сум ПДВ між державним бюджетом та спеціальним рахунком підприємства

значення. Винятком стало надання інших видів послуг, де показник від'ємного значення пере-ріс в додатне, при цьому сума втрат від надання пільг зменшилася на 55,93%.

Найгірші тенденції спостерігаються в таких сферах народного господарства, як освіта, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок. Окрім від'ємних значень фінансового результату, які зростали в кожній із цих галузей економіки (зменшення на 16,97% та 14,02% відповідно), бюджет зазнав значних утрат доходів від надання податкових пільг цим галузям. У сфері освіти втрати збільшилися на 46,54%, а у сфері мистецтва, спорту – майже в 7,5 рази.

Тобто можна зробити висновок, що пільги іноді не мають ефекту стимулювання. У зв'язку із цим постає питання доцільності їх надання, часу дії пільги, відповідальності підприємств, що входять до галузей, яким надаються податкові пільги, необхідності формування переліку контрольних показників діяльності, яких мають досягати суб'єкти господарювання завдяки застосуванню податкових пільг.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дало авторам змогу виділити галузі економіки, які першочергово потребують підтримки з боку держави.

Податкові пільги повинні надаватися на визначений час та зобов'язувати їх отримувачів покращувати результати діяльності, модернізувати виробництво, застосовуючи нові технології, обладнання. Коли податкова пільга має економічний характер, а не виступає в ролі соціальної допомоги, то це призведе до збільшення податкових надходжень до бюджету.

У подальших дослідженнях увага буде приділена аналізу критеріїв надання податкових пільг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку обліку сум податків та зборів, не сплачених суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг від 27.12.2010 № 1233 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1233-2010-%D0%BF>.
3. Гуреев В.И. Налоговое право / В.И. Гуреев. – М. : Экономика, 2005. – 252 с.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/>.
6. Желізняк Р.Й. Податкове стимулювання інноваційної діяльності підприємств / Р.Й. Желізняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/aref_zheliznyak.pdf.
7. Иванов Ю.Б. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : [навч. посіб.] / Ю.Б. Иванов, І.А. Майбуrow. – Х. : ІНЖЕК, 2010. – 492 с.
8. Крисоватий А.І. Новітня парадигма преференційного оподаткування / А.І. Крисоватий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/>.
9. Необхідність та передумови інвентаризації податкових пільг у системі оподаткування України : зб. наук. праць за матер. наук.-практ. круглого столу (5 березня 2013 р.) ; НДІ фінансового права. – К. : Алерта, 2013. – 160 с.
10. Серебрянський Д.М. Оподаткування прибутку підприємств та його вплив на інвестиційну діяльність в ринкових умовах / Д.М. Серебрянський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ndi-fp.asta.edu.ua/files/doc/publications/Diss_SDM_2006.pdf.
11. Соколовська А.М. Основи теорії податків : [навч. посіб.] / А.М. Соловська. – К. : 2010. – 326 с.